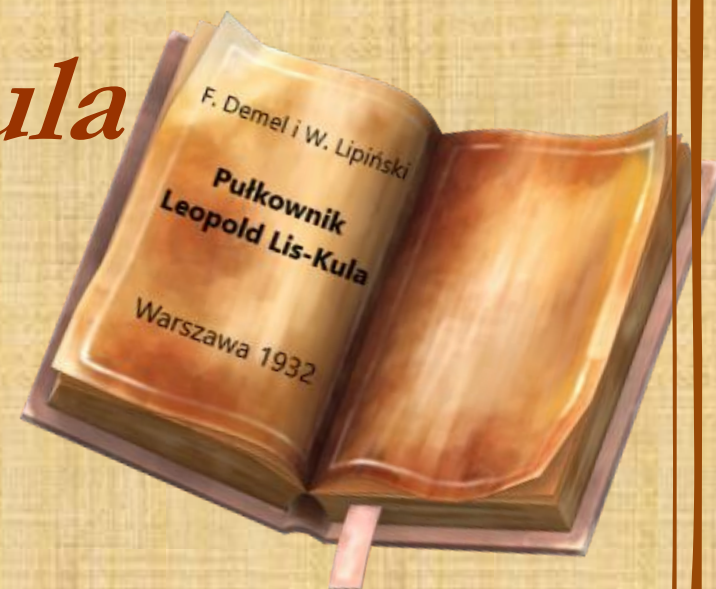

CYMELIA
ZE STAREJ SZAFY

*Pułkownik
Leopold Lis-Kula*

ze zbiorów
Biblioteki Publicznej
im. Marii Konopnickiej
w Suwałkach

Leopold Lis-Kula

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Leopold_Lis-Kula#/media/Plik:L._Lis-Kula.jpg [Dostęp: 2021.09.14].

trafiła do zbiorów suwalskiej księżnicy w 1988 r.

Bohaterem książki, na którą chcemy dziś zwrócić uwagę jest Leopold Lis-Kula (1896-1919), wnuk powstańca styczniowego, major piechoty Wojska Polskiego, kawaler Orderu Virtuti Militari, awansowany pośmiertnie do stopnia pułkownika.

Aktywny działacz rzeszowskiego oddziału Związku Strzeleckiego, później legionista. Dał się poznać jako niezwykle odważny żołnierz i uzdolniony dowódca. Był ulubieńcem Józefa Piłsudskiego. Zginął w czasie walk pod Torczynem. Jego pogrzeb stał się wielką manifestacją patriotyczną. Został pochowany w Rzeszowie na cmentarzu na Pobitnie. Wśród złożonych kwiatów i wieńców znalazł się wieniec z napisem: „**Memu dzielnemu chłopcu – Józef Piłsudski**”.

Publikacja poświęcona
osobie Leopolda Lisa-Kuli

**DEMEL, Franciszek
(1896-1976).**

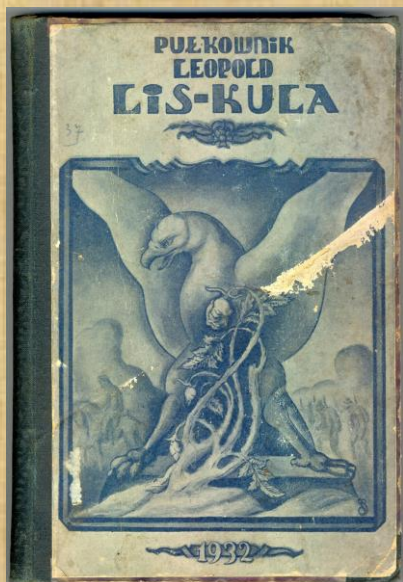
G.2. Region

Pułkownik Leopold Lis-Kula / Franciszek Demel, Wacław Lipiński ; przedmowa Aleksandra Piłsudska.

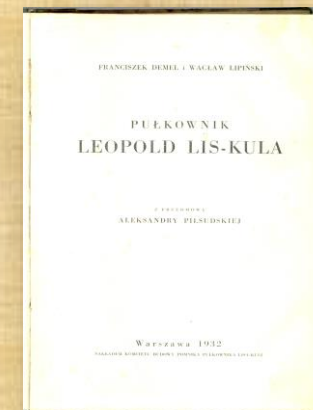
Warszawa : Komitet Budowy Pomnika Pułkownika Lisa-Kuli, 1932. - X, [2], 365 stron : fotografie ; 22 cm.

Kula, Leopold Lis (1896-1919) ; Polska Organizacja Wojskowa ; Polska - historia - 20 w

Materiały o Leopoldzie Lisie-Kuli (m.in. wspomnienia rodziny, przyjaciół, towarzyszy walk oraz materiały źródłowe pochodzące z archiwów) zebrali i uporządkowali:

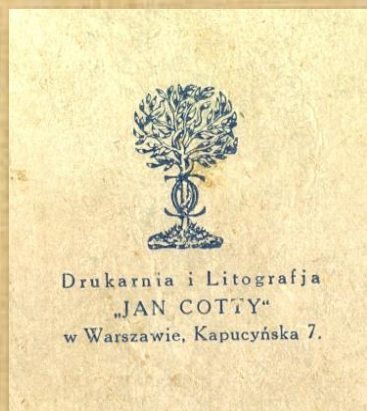

- Franciszek Demel, ps. „Heczka”, „Stary” (ur. 1896 Brody, zm. 1976 Londyn) – pułkownik piechoty Polskich Sił Zbrojnych; szef Sztabu Komendy Głównej Związku Walki Zbrojnej od stycznia do czerwca 1940 roku; uczestnik kampanii wrześniowej.
- Wacław Lipiński, ps. „Socha”, „Gwido”, „Aleksander”, „A. Szański”, „W. Gel” (ur. 1896 Łódź, zm. 1949 Wronki) – podpułkownik Wojska Polskiego, doktor habilitowany historii, działacz antykomunistycznego podziemia niepodległościowego.

Przedmową publikację opatrzyła Aleksandra Piłsudska, która stanęła również na czele Komitetu Budowy Pomnika Pułkownika Lisa-Kuli. Piłsudska pisała: *Komitet budowy pomnika Lisa-Kuli, wydając tę książkę, ma nadzieję, że znajdzie się ona w ręku każdego z dorastającej młodzieży, że z kart jej młodzież uczyć się będzie, jak pracować należy dla Ojczyzny*¹.

¹ F. Demel, W. Lipiński, *Pułkownik Leopold Lis-Kula*, Warszawa 1932, s. [VII].

Drukiem książki zajęła się jedna z najlepszych, w swoim czasie, drukarni i litografii warszawskich – firma działająca pod szyldem: „Jan Cotty” (istniała do września 1939 r.). *Drukowała m.in. różne kalendarze (1871-1881) i katalogi.* Była monopolistą, jeśli chodzi o *druk i sprzedaż programów, afiszów i ogłoszeń o wszelkich imprezach kulturalnych w Warszawie*². Miała oficjalne pozwolenie na druk i rozlepianie klepsydr, afiszy i innych tego typu ogłoszeń.

Jan Cotty (różna pisownia nazwiska Cotti, Kotty) urodził się w 1801 r. w Szwajcarii, zmarł w 1885 r. w Warszawie. Zgodnie z informacją zamieszczoną w „Słowniku pracowników książki polskiej”, wiemy iż z zawodu był rękawicznikiem. Do Polski przybył najpierw do Kalisza, a między rokiem 1863-1866 znalazł się w Warszawie, gdzie po 1868 r. nabył drukarnię Stanisław Strąbskiego mieszczącą się przy ulicy Danielewiczowskiej 495 (kolejnej jej siedziby to ulica Senatorska 29, następnie Kapucyńska 7). Będąc w Warszawie rozwinął działalność drukarską, ale działał też jako nakładca. Firma funkcjonowała pod różnymi nazwami (m. in. Drukarnia Teatrów Warszawskich Jana Cotty, Drukarnia i Litografia Jana Cotty w Warszawie, Drukarnia Jana Cotty), a po śmierci Jana Cotty, również pod zmieniającym się kierownictwem³.

² *Encyklopedia wiedzy o książce*, red. A. Birkenmajer, B. Kocowski, J. Trzynadłowski, Wrocław 1971, s. 426-427.

³ Z. Dobrzański, Cotty, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej* red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 133.

Pomnik pułkownika Leopolda Lisa-Kuli w Rzeszowie

Źródło: [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/ee/Leopold_Lis-](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/ee/Leopold_Lis-Kula_monument_in_Rzesz%C3%B3w_2014c.jpg/512px-Leopold_Lis-Kula_monument_in_Rzesz%C3%B3w_2014c.jpg)

[Kula_monument_in_Rzesz%C3%B3w_2014c.jpg/512px-Leopold_Lis-Kula_monument_in_Rzesz%C3%B3w_2014c.jpg](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/ee/Leopold_Lis-Kula_monument_in_Rzesz%C3%B3w_2014c.jpg/512px-Leopold_Lis-Kula_monument_in_Rzesz%C3%B3w_2014c.jpg)

Książka ukazała się dzięki staraniom Komitetu Budowy Pomnika Pułkownika Lisa-Kuli. Na czele powstałego w 1927 r. komitetu stanęła Aleksandra Piłsudska. Dzięki inicjatywie i działaniom towarzyszy broni i kolegów z gimnazjum, 18 września 1932 r. w Rzeszowie dokonano uroczystego odsłonięcia monumentu. Autorem rzeźby był prof. Edward Witting. Podczas II wojny światowej (kwiecień 1940 r.) Niemcy zburzyli pomnik.

Powojenna jego replika powstała w 1992 r. Jej autorami są Bogusz Salwiński i Janusz Wilczyński. Co ciekawe, w celu pozyskania funduszy na odbudowę pomnika rozprowadzano w formie cegiełek reprint prezentowanej przez nas książki (wyd. 1932 r.).

Polecona
przez Min. Wyzn. Rel. i Ośw. Publ.
L 1 Pr. — 3593/32, dn. 8.IX.1932 r.
do użytku
do Bibliotek szkolnych
dla Młodzieży szkół wszelkich typów
oraz
do Bibliotek nauczycielskich.

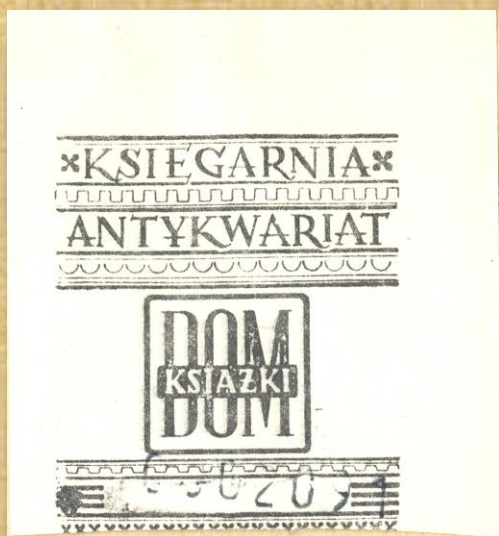
Publikacja w 1932 r. została oficjalnie zatwierdzona przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (centralny organ administracji rządowej w II Rzeczypospolitej odpowiedzialny za pracę szkolnictwa wszelkich stopni i typów, opiekę nad nauką, literaturą i sztuką, nad archiwami, bibliotekami, czytelniami, muzeami i teatrami oraz do realizacji zadań państwa w sprawach wyznaniowych) do użytku dla młodzieży, w bibliotekach szkolnych oraz do bibliotek nauczycielskich.

Na podstawie zachowanej okrągłej pieczęci wiadomo, iż książka znalazła się w zbiorach Komendy Powiatowej Związku Strzeleckiego w Sieradzu.

Związek Strzelecki był organizacją paramilitarną powstałą w 1910 r. we Lwowie i działającą do 1914 r. Stanowił podstawę do tworzenia Legionów Polskich. *W okresie międzywojennym Związek Strzelecki funkcjonował jako organizacja społeczno-wychowawcza młodzieży. Nawiązywał do tradycji Związku Strzeleckiego z lat 1910 – 1914. Zrzeszał pozaszkolną, przedpoborową młodzież, głównie wiejską i rzemieślniczą. Zajmował*

się działalnością w zakresie wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego. Podlegał Ministerstwu Spraw Wojskowych i należał do Polskich Związków Sportowych. Pozostawał w ścisłym związku z obozem Józefa Piłsudskiego⁴.

Dzięki zachowanej „pieczęci sieradzkiej” oraz pieczęcie suwalskiej biblioteki publicznej (wówczas jeszcze w randze biblioteki wojewódzkiej), można z całą pewnością stwierdzić, iż książka znalazła się w zasobach tych dwóch konkretnych instytucji. Przy czym wiadomo, że do suwalskiej księżnicy została zakupiona za kwotę 15500 zł w Księgarni Antykwariat Dom Książki. Na wyklejce zachował się niewielki ekslibris tegoż antykwariatu.

Znaki własnościowe zachowane w egzemplarzu książki
Pułkownik Leopold Lis-Kula, Warszawa 1932.

⁴ Związek Strzelecki : historia, <https://www.zwiazek-strzelecki.pl/historia/> [Dostęp: 2021.09.14].

Graficznie książkę opracował Jerzy Siedlecki, który zaprojektował również stylizowaną okładkę (z płóciennym grzbietem). Dodatkowym atutem publikacji są liczne zdjęcia pokazujące zarówno samego Leopolda Lisa-Kulę, jak również oddziały strzelców, legionistów podczas odpoczynku, ale też na polu walki.

Nad Nidą. Pierwszy z prawej Lis-Kula.

Drużyna piłki nożnej. Pierwszy z lewej Lis-Kula.

Lis-Kula.

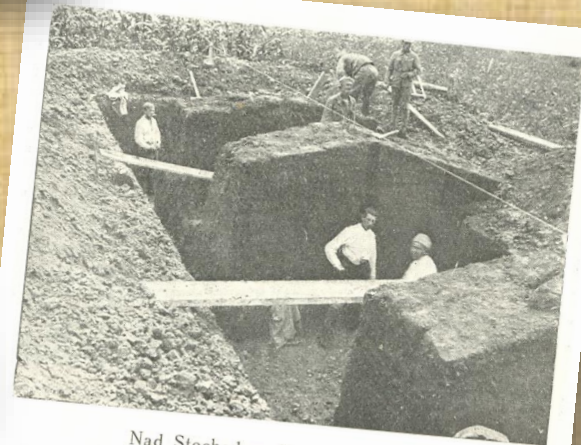
Odpoczynek w czasie marszu. Pierwszy z prawej Lis-Kula.

Oficerowie VI bataljonu. Drugi z lewej Lis-Kula.

Przegląd oddziału strzeleckiego w Zakopanem przez Józefa Piłsudskiego.

Nad Stochodem. Budowa okopów.

SPIS RZECZY

	str.
Przedmowa	VII
Od autorów	IX
W zaranu światowej wojny	
Lata dziecięce	3
Pod strzeleckim sztandarem	9
W pierwszej brygadzie	
Na kieleckim szlaku	29
Werbunek w Królestwie	39
Krzywopłaty	43
Włóczęga na Podhalu	49
Bój pod Łowczówkiem	53
Na zimowych leżach	56
Nad rzeką Nidą	62
W pościgu za wrogiem	70
Wśród poleskich błot	83
Jabłonka — Kukle — Kamienucha	94
Pierwszy urlop	112
Na odpoczynku w Karasinie	118
Pod Polską Górą	126
Pod huraganowym ogniem Kościuchnowki	134
Nad Stochodem i w Baranowiczach	157
Radosne chwile i ciężkie dni	172
Po rozbiciu Legionów	
Na włoskim froncie	191

VI

Na posterunkach Polskiej Organizacji Wojskowej	
Na nieznanym szlaku	215
W I korpusie na Białorusi	226
Kapitan Kurtyń	243
W przededniu kapitulacji korpusu	255
Dramat nocy majowej	269
Na Ukrainie	281
K. N. 3	291
Do kraju	308
W Polsce Niepodległej	
Z odsieczą na Lwów	319
Walki pod Porębką	336
Ostatni bój	345
Zródła i literatura	357
Skorowidz nazwisk	361
Errata	367

SKOROWIDZ NAZWISK.

A	C
Agapiejew 231.	Czarnecka-Pigłowska Wanda 303.
	Czarnecki Wiktor 303.
	Czernin 216, 217.
	Czwartak (patrz Głazek)
B	D
Bagińska Marja 241.	Danilowski Gustaw 12, 335, 357.
Bagiński 240, 241, 286, 358.	Daszyński Ign 359.
Bandrowski-Kaden 358.	Dąbrowski Marjan 358.
Barski - Zuliński (patrz Zuliński - Barski).	Długosz Stanisław 223, 286.
Barta (patrz Barthel de Weydenthal).	Długosz Stanisław 358.
Barth 180.	Doliwa - Dobrowolski Grzegorz 303.
Barthel de Weydenthal Przemysław 223, 264, 265, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 282, 288.	Dojan-Surówka (patrz Surówka).
Basiński Karol 241, 249, 304.	Dowbór - Muśnicki (patrz Muśnicki).
Belina 37, 86.	Dubieli Franciszek 44, 203.
Berbecki 153, 154.	Duchonin 231, 232.
Beseler 179, 180, 236, 255.	Dunin-Wąsowicz (patrz Wąsowicz-Dunin).
Bethmann-Hollweg 171.	
Bieniewski 303.	E
Borelowski 5.	Eichhorn 306.
Borkiewicz Adam 358.	Endel-Ragis 57, 121.
Bromirski Józef 303.	
Brusilow 128.	F
Brzoza 46, 151, 154.	Fijałkowski-Miot 37.
Bukacki-Burhardt 96, 358.	

ŹRÓDŁA I LITERATURA.

Praca niniejsza, poza materiałem dostarczonym przez rodzinę a p. pułkownika Lisa-Kuli oraz poza relacjami i zapiskami całego szeregu osób, które pracowały razem z Lisem-Kulą w różnych okresach walk o niepodległość — oparta została na obfitych źródłach archiwalnych i literaturze, dotychczas drukiem ogłoszonej.

Źródłowe materiały zaczerpnięte zostały z archiwum Instytutu Badań Najnowszej Historii Polski odnośnie pracy Lisa-Kuli w Związku Strzeleckim i w Polskiej Organizacji Wojskowej. Lata służby legionowej oparte zostały na źródłach pochodzących z Archiwum Wojskowego, służba w wojsku od listopada 1918 r. na źródłach z archiwum Wojskowego Biura Historycznego, nadto wyzyskane zostały następujące opracowania, wspomnienia i pamiątki:

1. Do rozdziału — W zaranu światowej wojny.

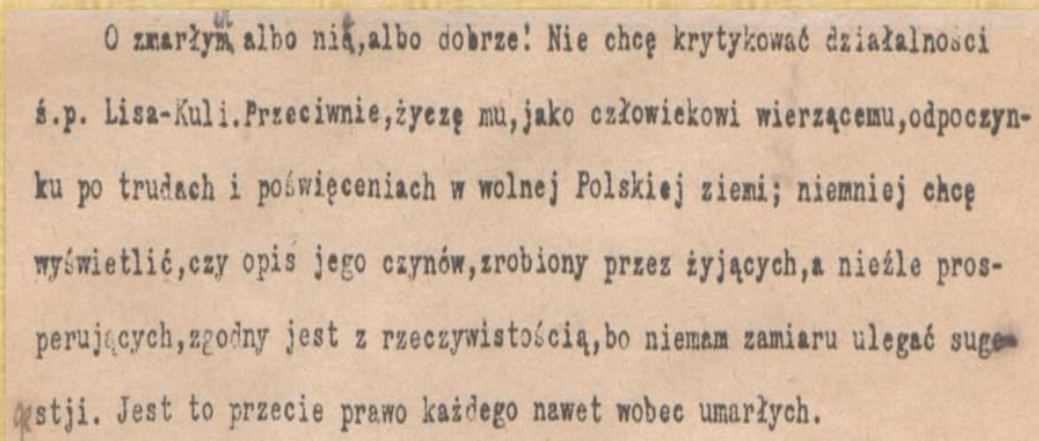
Danilowski Gustaw — *Szkola instruktorów Strzelca w Stróży w r. 1913*. Panteon, zesz. 63.
 Dunin-Wąsowicz, mjr. — *Organizacja Związków Strzeleckich po ułach*. Polska Zbrojna 214/1924 r.
 Kukiel Marjan — *Polskie organizacje wojskowe przed wojną*. Polska Zbrojna 214/24.
 Lipiński Wacław — *Historia Związku Strzeleckiego*. Warszawa 1930.
 Zygmuntowicz Zygmunt — *Szkola instruktorów Strzelca w Stróży 1913 r.* Panteon 46—47/28.

2. Do rozdziału — W pierwszej brygadzie.

Bitwa pod Kościuchową 4—6 lipca 1916 r. Bellona, tom II, 1919 r.
Bitwa pod Kościuchową w lipcu 1916 r. Panteon, 9/25.

CIEKAWOSTKA

W 1933 r. pojawił się krytyczny tekst generała Józefa Dowbor-Muśnickiego – „Na marginesie książki o pułkowniku Lisie-Kuli Fr. Demla i Wacława Lipińskiego”. Autor odniósł się zarówno do osoby samego

O zmarłym, albo nie, albo dobrze! Nie chcę krytykować działalności ś.p. Lisa-Kuli. Przeciwnie, życzę mu, jako człowiekowi wierzącemu, odpoczynku po trudach i poświęceniach w wolnej Polskiej ziemi; niemniej chcę wyswietlić, czy opis jego czynów, zrobiony przez żyjących, a nieźle prosperujących, zgodny jest z rzeczywistością, bo nie mam zamiaru ulegać sugestji. Jest to przecie prawo każdego nawet wobec umarłych.

Dowbor-Muśnicki J., *Na marginesie książki o pułkowniku Lisie-Kuli Fr. Demla i Wacława Lipińskiego*, Batorowo 1933.

przekręcenie faktów, w najlepszym razie – fantazje czy urojenia. Nie brak też „zawodowych” kuriozów. Prostować to wszystko znaczy wydać nową książkę⁵. Odnosił się też do faktu przedstawienia swojej osoby w niezbyt korzystnym świetle.

⁵ J. Dowbor-Muśnicki, *Na marginesie książki o pułkowniku Lisie-Kuli Fr. Demla i Wacława Lipińskiego*, Batorowo 1933, s. 2.

Stwierdzam jednak, że treść książki najtrafniej ujęła p.A. Piłsudska.
Pisze: "Tak jak z bajki cudowną marą..... jest postać młodziutkiego pułk.
Lisa-Kuli. Rzeczywiście! Książka jest bajką i marą o młodym lisie; kula,
wycelowana we mnie, chybiła.....

Dowbor-Muśnicki J., *Na marginesie książki o pułkowniku Lisie-Kuli Fr. Demla i Wacława Lipińskiego*, Batorowo 1933.

Niemal cały tekst (występujący w formie maszynopisu) w sposób otwarty i dość rzeczowy wykazuje braki merytoryczne pracy o pułkowniku Lisie-Kuli i jego działalności. Dowbor-Muśnicki zwraca też uwagę na dziwną interpretację faktów historycznych i brak obiektywizmu. Podsumowując zaś stwierdza, iż książkę właściwie należałoby zaklasyfikować jako bajkową opowieść aniżeli pracę naukowo-historyczną. Tyle autor polemiki.

Z perspektywy 90 lat może warto pokusić się o współczesne spojrzenie na „opowieść” o pułkowniku Leopoldzie Lisie-Kuli. Ile w niej prawdy historycznej, a ile propagandy.

BIBLIOGRAFIA

1. Demel F., Lipiński W., *Pułkownik Leopold Lis-Kula*, Warszawa 1932.
2. Dobrzański Z., Cotty, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972.
3. Dowbor-Muśnicki J., *Na marginesie książki o pułkowniku Lisie-Kuli Fr. Demla i Wacława Lipińskiego*, Batorowo 1933.
4. *Encyklopedia wiedzy o książce*, red. A. Birkenmajer, B. Kocowski, J. Trzynadlowski, Wrocław 1971.
5. Magdoń J., *Leopold Lis-Kula*, Warszawa 2019.
6. *Związek Strzelecki : historia*, <https://www.zwiazek-strzelecki.pl/historia/> [Dostęp: 2021.09.14].

Zapraszamy do korzystania z naszych zbiorów

**BIBLIOTEKA
PUBLICZNA**
im. MARII KONOPNICKIEJ w SUWAŁKACH

Pracownia Digitalizacji i Historii Mówionej Biblioteki Publicznej im. Marii Konopnickiej w Suwałkach
Ul. Emilii Plater 33 a
16-400 Suwałki
Tel. 87 565 62 46
digi@bpsuwalki.pl; <http://digi.bpsuwalki.pl/>